

10. subjungit: Quod dubitans semper interpretatur bona fides, si quam habet occasionem dubitandi; quoniam equiparatur ei qui ignorat rem alienam, l. manifestissimi, s. si autem dubium, C. de furtis. Cui simile est etiam quod tradit in l. 1. num. 16. C. de falsa causa adiecti. leg. nemp: Quod error, & titubatio differunt, quia errans figit intellectum suum in falso, sed dubitans est equalis inter contrarias persuasiones, ut notatur, ff. de testam. l. de statu, & l. fin. C. de condit. indeb. Circa quem articulum aliqua item notat Craveta cons. 412. num. 7. & Nos infr. cap. 5. num. 28. & seqq.

82. Ad alia tamen argumenta quæ ab eodem Incognito expendi videntur d. leg. ult. ff. de usu cap. & doctrina Paul. Castrens. ibid. & d. l. 7. tit. 29. part. 3. recte respondere Freitas dicit. capit. 14. Et ad illud quod additur, hanc præscriptionem immemorabilem dici non posse, cum in historiis extant, & passim legantur & repetantur initia, & progressus detectionis, & acquisitionis Indiarum, satisfacti Aigid. Bened. dicit. capit. 3. num. 25. & seq. probans, non requiri ad immemorabile, quod rei, de qua agitur, non extet memoria, sed quod non sint homines, qui initii recordari possint. Unde cum pauci sint, qui ultra centum annos excedant, ut in l. an usufructus, ff. de usufr. & in l. fin. C. de sacrosanct. Eccles. jam constat immemorabilem esse hanc, quæ ut diximus, plus centum & triginta annorum curriculo innititur, cum indesinenti quasipossessione, qua simul præscriptum est, ut alii prohiberi possint, ut in simili probat Gilk. d. 2. mem. p. 1. e. 5. n. 122. & in eisdem nostris terminis Balb. de prescript. part. 5. quest. 6. numer. 10. inquit: Quod prohibere possumus, ne quis intret locum nobis inuito, unde prohibere possumus ratione possessionis navigationem, & piscationem maris & fluminis, que aliis nobis communita sunt de jure gentium. Et ad hoc non fuisse necessariam peculiarem aliorum Regum prohibitionem, sed sufficere notitiam quam de titulis & navigationibus Hispanorum habuerunt, bene etiam observat Freitas d. cap. 14. num. 33. ex traditis à Jacobin. de feud. vers. Et cum venationibus, num. 2. Dec. cons. 197. Menoch. var. 160. num. 11. & Franc. Marc. decis. 526. num. 16. part. 1.

CAPUT IV.

De aliis titulis, & rationibus, quæ eandem retentionem justorum efficiunt, & præcipue de bellis contra Indos perduelles, vel apostatantes illatis, vel causa sociorum initis, & de voluntario populorum in Regni translatione consensu.

SUMMARIUM.

- 1 Indiarum Occidentalium justa retentio pluribus titulis confirmatur.
- 2 Indis ob plures causas potuit bellum legitimum irrogari, Et n. 13.
- 3 Indi rebelles, vel apostatæ sunt de dominio Papæ, aut Principis, qui eorum conversioni intendit.
- 4 Princeps omnis potest, & debet subditos suos defendere.
- 5 Lex 3. ff. de off. Præsid. expenditur & illustratur.

- 6 Indis Chiriguaneis legitime bellum inferri potest, secundum Martinez. Et quare.
- 7 Chichimeci, Caribes, & Canibales Indi sæpe debellari, & servi fieri juxta sunt.
- 8 Lusitani ob fidem sibi fractam, vel injurias ab Indis Orientalibus illatas, plures eorum regiones debellarunt, ibidem.
- 9 Chilenses Indos justè hodie bello comprimi, & servos fieri posse, multi opinantur, & quid circa hoc diversis temporibus ordinatum fuerit, Et num. 12.
- 10 R. Patris Ludov. de Valdivia Societatis Jesu zelus & cura pro Indis Chilesibus à bello offensivo defendendis.
- 11 Reges nostri, & supremum Indiarum Consilium semper ea media vocent, & amplectantur, quæ Indis favorabiliora, & mitiora videntur.
- 12 Indis cum Chilesibus nihil per blanditiem profecit Pat. Ludovicus Valdivia.
- 13 Chilensibus, ejuscumque generis bellum, si opportunitas suggerit, potest inferri.
- 14 Infideles, apostatæ, rebelles, vel fidem impediens justè debellari possunt.
- 15 Excellentiss. Princeps Esquilacensis Peruanus Prorex, laudatur, ibidem.
- 16 Fr. Antonii à Corduba notabilia verba expenduntur de casibus tractantia, in quibus, aduers. Indos, pugnari legitime potest.
- 17 Cap. Dominus noster 23. quest. 2. expenditur.
- 18 Armis & bellis tunc rectè uti possumus, & debemus, ubi aliter justitia, nec securitas consequi potest, cum Casiod. Polyb. Chrisost. & aliis.
- 19 Ferro abscondenda sunt vulnera, quæ medicina fomentum non recipiunt.
- 20 Hispani ab aliquibus Indis contra alios sibi infestos in auxilium vocati, rectè militare, & belli spoliis potiri valuerunt.
- 21 Bella sociorum, & confederatorum causâ inita, legitima sunt.
- 22 Christiani regulariter se infidelium actibus, & belli immiscere non debent.
- 23 Franciscum I. Gallie Regem multo reprehendunt, quod Turcam in auxilium vocaverit.
- 24 Ata Rex cur notetur in sacra Pagina.
- 25 Bellum ubi justum est bene possunt Christiani scandalo cessante, cum infidelibus, & pro infidelibus militare.
- 26 Christiani, nullum peccatum committunt, infideles in bello justo adiuvando.
- 27 Bonum opus ut exercere, ita & iurare bonum est, etiam si quis pro eo mercedem accipiat.
- 28 Lex metum 9. s. sed licet, ff. quod met. caus. ponderatur, & illustratur.
- 29 Equum est, ut si habes bonum propter me, ut & ego habeam propter te.
- 30 Abraham pro vindicando Rege Salem, & aliis suis confederatis, justè pugnasse dicitur.
- 31 Jotaphat consulto Domino pugnavit contra Regem Moab in auxilium Regis Joram.
- 32 Machabæi qualiter petierint auxillum à Romanis.
- 33 Infidelibus quando pacem dare, aut fœdera cum illis inire possimus, etiam inconsulto Romano Pontifice.
- 34 Romani Imperium suum dilatant, socios & fœderatos juvando & alias provincias aliarum vicinarum robore subigendo.
- 35 Indi voluntate sua Regum Hispania dominium admisisse videntur.
- 36 Peruanis Regni Indi omnes se Regum nostrorum dominationi subjacere velle publicis instrumentis testati sunt.
- 37 Consensus superveniens purgamentum aut tyrannidem præcedentem tollit.
- 38 Tyranni ex curtu temporis, & diuturna populorum tolerantia, & concessione efficiunt veri & legitimi Reges.
- 39 Reges Hispanie, data voluntaria Indorum electione, Indias Occidentales legitime retinent.
- 40 Indos hodie gratam, & ratam habere Regum Hispanie dominationem, multis probat Joan. Martinez.

- 41 Indorum proprii, & antiqui domini cum hodie non extant, rectè possunt Reges nostri, exstante præcipue concessione Pontifici, eorum regna possidere.
- 42 Initio quod nullum, vel vitiosum est, tractu temporis non firmatur, & quando hoc fallat, num. 43.
- 43 Originem Regnorum inspicendam esse, & vitiosam semper nocere alicui dicunt, & qualiter intelligendi sint, Et num. 42.
- 44 Acquisitio à principio nulla tamquam facta per forenssem, ex post facta convalidatur, si forensis civis fiat.
- 45 Judicium à principio nullum est, jure superveniente interdum firmari solet.
- 46 Alienatio à minore inutiliter facta confirmatur, si post legitimam ratam eam ratam habuerit.
- 47 Causa confirmans ubi supervenit, actus initio nullus, convalidatur.
- 48 Regni ad legitimam occupationem sufficit, quod plures, vel præcipue ejus provincie justo aliquo titulo occupari possint.
- 49 Occasio in tempore arrepta, omnia serè mundi Imperia peperit.
- 50 Austriaca familia variis occasionibus varia Regna, quibus hodie fruatur, coadunavit.
- 51 Occasione diligenter utendum Politici docent, & eam Aquila similem Nicephor. facit.
- 52 Carolus V. Imperator, totius mundi Imperium consequi potuisse, si oblata sibi occasione uti scisset, Campanella testatur.

Sunt quoque plures alii tituli, qui eandem retentionem confirmant, quod recenset Mag. Victoria in 2. relect. de Indis ex num. 1. Gregor. Lopez in l. 2. tit. 23. part. 2. Fr. Alfonso à Castro de justa hered. puni. lib. 2. cap. 14. & Joan. Azorius tom. 1. instit. Moral. lib. 8. cap. 26. veric. Septimo quaritur. Sed præcipui eò reducuntur, ut absque ulla dubitatione Pissimi Reges nostri eas provincias retineant, quantum tibi Indis Fidem sibi pacificè, & sufficienter annuntiatam, nec recipere, nec audire voluerunt: vel receptam deseruerunt, blasphemarunt, vel impedierunt, aut Hispanos ad se prædicationis, ac commerciorum causâ accedentes, vel ad alias regiones innoxium transitum postulantes, hostiliter adorti sunt, vel simulato hospicio receptos, postea perfidus, & subdolis invasionibus encantarunt, prout sæpe contigisse narrat Ant. de Herrera in hist. gen. Ind. decad. 3. lib. 1. cap. 18. pag. 126. & lib. 9. cap. 2. lib. 7. cap. 7. & dist. cap. 4. lib. 6. cap. 11. & Joan. Boter. in relat. univers. 4. part. lib. 3. pag. 63. & 64. Etenim cum in his casibus justè, ac legitime adversus infideles bellum inferri possit, juxta ea, quæ plenè disputavimus sup. lib. 2. cap. 20. longè justius, ejuscumque bello parati retinebuntur, aut iterum, si opus fuerit, pro eorum conservacione, ac retentione bellari poterit, ex l. patre furioso, ff. de iis, qui sunt sui juris, cum late traditis sup. hoc lib. cap. 1. ex num. 1.

- Quam traditionem multis comprobatur Episcop. Chiapens. in tr. de domin. Ind. fol. 21. cum seqq. docens, t quod ubi prædicta contingunt, infideles efficiuntur de dominio & jurisdictione Papæ, vel Principis Christiani, cui eorum converterendorum cura commissa est, ac propterea ab illo puniri possunt, & imperio & gubernatione suarum provinciarum propter ejus abusum privati, juxta sententiam D. Augustini lib. 1. de liber. arbitr. cap. 6. & alia, quæ congressimus sup. lib. 2. cap. 10. nam. 59. & seqq.
- 4 Quia t omnis Princeps potest, & debet sub Tom. I. de Ind. jure.

ditorum sibi hominum personas, bona, & jura defendere, l. nam salutem, ff. de officio præfecti. vigilum, cap. 2. de ordin. cogniti. cap. 1. de restitut. spol. cap. dilectis, de appellat. ubi Innocent. & Hostiens. cap. Dominus noster 23. q. 2. cap. scire vos oportet. 23. quest. 8. idem Hostiens. in cap. 1. de treug. & pace, Gregor. Lopez per text. ibi in l. 1. tit. 23. part. 2. & in lib. 3. tit. 19. part. 3. And. Gail. lib. 1. de pace publ. cap. 1. & 4. Bobadilla in Politica, lib. 2. cap. 16. num. 49. Valenzuela in monit. contra Venet. part. 7. ex num. 56. Avend. in cap. 1. Prator. num. 12. Et excessus & delicta infidelium efficiunt, ut etiam si extranei sint, nostræ jurisdictioni subdantur, arg. cap. 1. de offi. delegati, & t. l. 3. De offi. Præd. libi: Habet interdum imperium & adversus extraneos homines, si quid malum commiserint. Nam & in mandatis Principum est, ut curetis, qui provincie preest, malis hominibus purgare provinciam, nec distinguitur, unde sint. Cujus legis in optima, & simili questione meminit. Avendañ. de exequend. mand. lib. 2. cap. 6. num. 12. & alia circa eam norantes DD. in l. unica. C. ubi de crim. agi oport. Socin. reg. 120. Donel. & Osuald. lib. 17. comment. jur. cap. 16. Tiber. Decian. in tract. crimin. lib. 4. cap. 16. num. 9. & 17. & Prosp. Farinac. in practi. crimin. lib. 1. quest. 7.

Et ex his rationibus concludit Joan. Martienz. in tract. manuscripto de moderamine Regni Peruanis, lib. 2. cap. 9. t justè adversus Indos Chiriguaneis bellum indici posse, eò quod sapius à fide nobis data defecerint, & alias Indorum nationes, quæ Evangelium receperunt, vel facile recepturæ essent, suis minis, & crudelitibus terreat, maximam captivorum partem incredibili voracitate, & ferocitate deglutiant.

Idemque t de Chichimecis Novæ Hispania & Caribibus, ac Canibalibus Terræ firmæ, & adjacentium insularum sæpe in Supremo Indiarum Consilio statutum fuisse, & ut servi captivorum fierent, passim in sua historia generali Indiarum Anton. de Herrera scriptum reliquit, & præcipue decad. 1. lib. 6. cap. 10. & lib. 8. cap. 12. decad. 2. lib. 1. cap. 8. pag. 15. & cap. 22. pag. 72. & lib. 10. cap. 5. pag. 328. & decad. 4. lib. 7. cap. 6. pag. 169.

Neque absunt exempla Lusitanorum, qui eisdem de causis plures Indorum, Occidentalium ditiones istius belli imperio suo adjeceerunt, ut testatur Navarr. in cap. novis, notab. 3. n. 158. de judiciis, Molina de justitia & jure, tractat. 2. disp. 104. vers. Sexto, & novissimè Seraph. Freit. de just. Imper. Asiat. cap. 9. ex num. 9. ad 15. ubi refert ad idem elegantissima verba Hier. Osorii lib. 3. de reb. Eimman. pag. 96. & l. 6. pag. 248.

Quod etiam nostris hisce temporibus de Indis Chilesibus multo graves, & Religiosi viri consulere solent, eò quod hi magna ex parte Christo nomen dederunt, & ab eo desciscentes, se postea aliis infidelibus sociarunt. Omnesque, cum jam ob assiduum nostrorum prædicationem, & communicationem, & sufficientem Fidei, ac Religionis Christianæ notitiam habuerint, non solum eam non amplectantur, sed quotidianis potius incursibus, & invasionibus tum Hispanis

nostros, tunc maxime alios Indos conversos, & amicos perimant, & disturbent, urbesque aliquas, & arces Hispanorum satis munitas deleverint, atque egregium illum virum Martinum Garciam à Loyola Calatravensis Ordinis equitem, ejusdem Regni gubernatorem, per insidias interceptum, occiderint.

Quod attendens Rex noster Pissimus Philippus III. schedulam quamdam expediri mandavit, datam Ventosillæ 26. Maii ann. 1608. qua jussit, ut prædictis Indis aperto Marte bellum infligeretur, & capti, decennio majores, in servitutem redigerentur. Cujus tamen schedulæ rigorem postea aliis anni 1610. temperavit, aliquorum Religiosorum enixis libellis, & attestationibus

9 motus, & præsertim Reverendi Patris Ludovici de Valdivia Societatis Jesu, qui Indos illos adhuc nequaquam eam poenam mereri profitebantur, securusque, ac commodius ad Fidem Christianam, & clientelam nostram reduci posse, si nullis bellis offensivis per quadriennium impeterentur, & per viros pios, ac Religiosos, aliisque suavibus, & pacificis mediis, eorum conversio, & redemptio procuraretur. Quibus

10 ¶ cum Rex noster, & Regium ejus Indiarum Consilium annuisset, (pro solita nimirum benignitate, & dilectione, qua semper Indorum causas prosequi, & moderari consuevit) ipsomet Patrem, & alios ejus socios, honestissimis codicillis donatos, huic expeditioni præfecit. Qui tamen

11 ¶ rebelles Chilensium provincias ingressi, non solum per quadriennium, verum nec decennium quidquam, quod justum, & honestum esset, ab illis consequi potuerunt, & aliquibus à Barbaris trucidatis, re infecta redierunt: imò & in pejor redacta. Nam Indorum ferocia, & protervia succrevit, dum blanditiem nostram mentem existimarent, & assidue, ut solebant bellis nos læssiti, numerosiores, & expeditiores ad bella: & alia damna nobis inferenda, reperirentur.

12 ¶ De quibus iterum Rex, ac dominus noster Philippus IV. qui nunc piè, & feliciter regnat, & per multos annos majori semper pietate ac felicitate, o utinam regnent, commonefactus, aliam schedulam novissimè 13. Aprilis ann. 1625. expediri præcepit, qua Excellentissimo sui Peruani Regni proregi Marchioni de Guadalcazar ordinat, & injungit, ut si opportunum factu sibi visum fuerit, Chilensibus Indis omnibus, quibus fieri posset modis, bellum inferatur, sive illud defensivum, sive offensivum punitivum, aut vindictivum appellet, & ut captivi servi capientium efficiantur. In ejus schedulæ consultatione, inter plures præstantissimos, & prudentissimos Viros, ac Procere nobilissimos, quorum sententiæ rogatæ sunt: unus fuit, qui multorum instar esse potuit, Excellentiss. Dominus Don Franciscus à Borgia Princeps Esquilacensis, qui proximè Peruani Proregis munus non minus laudabiliter, quam feliciter egerat, & eorumdem Indorum mores expertus fuerit. De cujus Magni Herois encomiis, egregiisque animi, & corporis dotibus, cum eximia omnium literarum cognitione conjunctis, plura dicere supersedeo, donec per adeo latum campum laetiori, vel laxiori calamo discurrere possim.

Visum quippè est, nihil amplius expectari

debere, ut omnia jura belli in eos Indos exequantur, qui toties moniti, & benignè tractati, in sua rebellione, & obstinatione persistunt, & Hispanos nostros, atque alios Indos, qui pacem dederunt, & baptizati sunt, quietè & securè vivere non patiuntur, ex ¶ communi omnium Theologorum sententia, quam præter alios, quos adduximus dict. lib. 2. cap. 20. eruditè probat Victor. in dict. relect. 2. de Indis, num. 5. & 7. proposit. 6. & §. 12. conclus. 4. & in relect. de jure belli, num. 56. & 59. Bann. 2. 2. quest. 40. art. 1. dub. 10. & 11. Molina de justitia & jure, tractat. 2. disput. 117. conclus. 4. Gabriel. Vasq. in 1. tom. sup. 1. 2. quest. 76. art. 2. disp. 120. cap. 5. ubi concludit, quod infideles, qui sufficienter sibi annuntiat, & propositis Fidei mysteriis, eis credere nolunt, infidelitatis peccatum committunt, & eam impediendes, aut suspectam deserentes puniri possunt, & melius Anton. à Corduba in question. lib. 1. quest. 57. dub. 6. vers. Quintum dictum, ubi ¶ inquit. Quod si Christiani verosimiliter timeant Barbarorum fraudes sive fallacias, & instabilitatem in vera Fide, vel Religione semel suscepta, vel suscipienda, quodque habita opportunitate in mortem Christianorum moliantur, ita quod non sunt, neque erunt tuti inter eos etiam Christianos effectos, nisi illis dominantur, habeant arces, & oppida fortia, ad que confugiat tempore necessitatis ad se, & sua omnia, & jam conversos in vera Religione tuendum: tunc certè justè possunt illos bello subjicere, & eis dominari. Ita quod omnibus tentatis, ut supra dictum est, si Christiani non possunt consequi securitatem, neque esse tuti inter Barbaros, predicando volentibus audire Fidem, vel post ejus prædicationem, & susceptionem, nisi illos debellando, & subjiciendo, & civitates eorum occupando hoc utique justè facere possunt, & antiquos dominos deponere, & novos instituere, & prosequi jure belli ea omnia, que in aliis bellis justis justè, & licitè fieri possunt, quia finis belli est pax & securitas, ut ait Augustin. ad Bonifacium. Ergo postquam licitum est Christianis bellum suscipere, & etiam si necesse sit inferre, etiam licitum est facere necessaria ad finem belli, scilicet ad securitatem, & pacem obtinendam.

15 ¶ Pro quo etiam facit ¶ D. Augustini sententia super Josue, lib. 6. quest. 6. relata in dict. cap. Dominus 23. quest. 2. ubi inquit: Justa bella solent definiri, que ulciscuntur injurias: si qua gens, vel civitas, que bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est. Cui mirè ¶ conveniunt verba Aristotel. lib. 1. Politic. ca. 16. pit. 5. nostra legis, 1. tit. 23. part. 2. & Casiod. lib. 3. var. epist. 1. ubi asserit: Utile tunc esse ad arma concurrere, cum locum apud adversarium justitia non potest invenire. Eodemque respiciens Polybio, lib. 4. histor. pag. 351. prudentissimè dixit: Ita existimo, fugiendum quidem esse bellum: non tamen ita fugiendum, ut omnia, ne in id incidamus, sustinere, perpetique velimus: quid enim vel æquabilitatem in Republica, vel fiduciam, vel libertatis jucundissimum nomen laudaremus, si nihil omnino esset paci anteposendum? Pax enim si justa & bona sit, res est certè omnium pulcherrima, atque optima. Nihil tamen est, aut

fa-

faciendum injustè, aut patientem turpiter, ut pax frui valeamus. Et D. Chrysost. tom. 1. homil. in Psal. 134. sic scriptum reliquit: A Deo habemus dexteram, ut & nobis ipsis, & aliis injuria affectis opem feramus, ut scelera de medio tollamus, ut his, quibus vis & damnum adfertur, simus portus, & refugium. Et melius homil. 36. in Matth. ex cap. 10. tom. 2. explicans illa verba: Non veni mittere pacem, sed gladium, inquit: Tum enim pax præstat, quando quod tibi, & sanie corruptum est, abjicitur, & absconditur, quando factiosa, & improba pars respicitur, aut omnino destruitur: si enim calis terra conjungi potest. Nam & hoc modo reliquum corpus conservat medicus facile, si quod reduci ad sanitatem non potest, abscedit, & projicitur. Et militia Dux ad solvendam conspirationem, alterum in alterum concitat, ¶ & c. Quibus ¶ conveniunt verba text. in cap. in Canonibus 16. quest. 1. & cap. vergentis, de heretic. ubi dicitur: Quod convenit, ut ferro abscondantur vulnera que fomentum non recipiunt discipline, Seneca in Agamem. act. 2. scen. 1.

Et ferrum, & ignis sæpe medicina loco est. Et Sophoclis in Ajace flagellii. act. 2. in fine. — Laud profectò esse medicum. Sapienter arbitror; ubi altissimi Morbus eget, incantationibus uiter.

16 ¶ Cum multis aliis, quæ circa hanc rem cumulant, & exornant Theologi omnes post D. Thom. in 2. 2. quest. 40. juris Interpretes in l. ut vim, & in l. ex hoc jure, ff. de justit. & jure. Didac. Covari. in regal. peccatum, 2. part. relect. §. 9. Avar. Pelag. lib. 2. de planct. Eccl. cap. 46. Paris de Puteo de re militari, lib. 1. cap. 14. Petr. Gregor. lib. 11. de Republ. cap. 11. Nicol. Moron. in tract. de Fide, vregua, & pace, quest. 5. & aliis, quos plenè retulimus sup. lib. 2. cap. 6. num. 49. & seqq.

18 ¶ Præstat ¶ quoque, ut acquirendi, ita longè magis, & retinendi justissimum titulum, quod Hispani nostri, Fidei propagandæ causâ, plures Barbarorum provincias adjerunt, in quibus ab indigenis benignè suscepti sunt, & in auxilium contra alios convicinos vocati, cum quibus ipsi iidem Barbari justis de causis antiqua, & intestina bella gerebant, ea lege, & conditione fœdus, & amicitiam incentes, ut quidquid ex hostilibus provinciis ejusmodi expeditionibus caperetur, id Hispanorum jure, & commodis cederet, ut in Nova Hispania per Tlascathecas contra Mexicanos factum fuisse passim omnes Indiarum Occidentalium historici narrant, & præcipuè Anton. de Herrera in dict. histor. gener. Indiar. decad. 2. lib. 6. per totum, & alibi sæpè, & Joan. Boter. in relat. univers. 4. part. lib. 2. & 3.

19 ¶ Quod ubi ¶ intervenit, Theologi omnes conveniunt, legitimam acquisitionem, & retentionem induci, ut in nostris terminis latè probat Victor. dict. 2. relect. de Indis, n. 17. ubi hunc septimum, & ultimum titulum vocat, quo potuerunt, aut possunt venire Barbari, eorumque provinciæ in possessionem, & dominium Hispanorum, & Gregor. Lopez ejus verba transcribens in dict. l. 2. tit. 23. part. 2. Glor. magn. col. 14. Dom. Bann. in 2. 2. quest. 40. de bello, art. 3. vers. Dubitatur, 3. col. 1181. Gregor. de Valent. 3. tom. disp. 3. quest. 16. de bello, punct. 2. vers.

Quartò certum est, Joan. Azor. 1. tom. instit. Moral. lib. 8. cap. 25. quest. 13. Pat. Ludov. Molin. de justit. & jure, tractat. 2. disp. 105. ubi ultra exemplum Tlascathecarum, alia similia in India Orientali contigisse commemorat, quibus mediantibus Lusitani varias occasiones habuerunt, nonnulla jure belli occupandi, quod etiam novissimè tangit Seraph. Freit. dict. cap. 9. num. 16. & generaliter resolvunt Cajetan. & cateri post D. Thom. in 2. 2. dict. quest. 40. art. 1. Sylvest. verb. Bellum, el. 1. quest. 8. concl. 3. Joan. Major. in 4. dist. 15. quest. 15. Alphons. à Castro de just. heret. punit. lib. 2. cap. 14. caus. 10. vers. Ecce omnes, Simon Majol. in dieb. Canon. 3. tom. collog. 2. quest. 326. & 364. & seqq. & novissimè Pat. Suarez in tract. de carit. disp. 13. sect. 7. num. 25.

20 ¶ Etenim ¶ licet regulariter Christiani infidelium auxilio uti non possint, neque se eorum actibus, & communicationibus immiscere, maxime ubi contra alios Christianos præstandum est, nisi id justitia belli, & præcisâ defensionis necessitas extorqueat, ut præter Auctores supra relatores tener Oldrad. cons. 71. Numquid Christianus Joan. Andr. in addit. ad Specul. in rub. de Jud. vers. Convertendo, Abb. in cap. quod super, vers. Ultimo hic queritur, de voto, Annan. & Felin. in cap. ad liberandum, de Judæis, Corset. in tract. de potest. Regia, 4. part. princ. quest. 83. Marquard. de Susanis in tract. de Jud. & Infidelit. part. 1. cap. 6. Tiber. Decian. in tractat. crimin. lib. 5. cap. 10. num. 4. Pat. Ludov. Torres de Fide, disp. 51. artic. 9. col. 642. Cardin. Tusch. præf. conclus. jur. verb. Infidelibus, conclus. 123. pag. 490. Camill. Borrell. de præstant. Reg. Cathol. cap. 32. à num. 88. & 181. Valenzuela in monit. adversus Venet. 7. part. ex n. 56. & 65. Osasc. in peculiari disputatione hujus articuli, quam post suas decisiones P. demontanas attexuit, Joan. Coch. in Thesaur. Polit. lib. 2. Petr. Binfeld. de injuriis, & damno dato, cap. 8. quest. 2. concl. 17. pag. 528. Petr. Heing. in miscellan. quest. 1. part. quest. 11. Franc. Mingon. ad consuetud. Anag. fol. mibi 67. cum multis aliis congestis per Julium Anton. Brancalasum in compend. art. Cathol. Regnan. lib. 3. de Religion. pag. 52. & 53. Sandoval. 1. part. histor. Caroli V. lib. 25. §. 48. 242. & Calist. Remirez in tractat. de lege Regia Aragon. §. 26. num. 65. pag. 264. Quorum ¶ plures hac de causa Fran. 21 ciscum I. Regem Gallie notare solent, eo quòd Turcas in subsidium contra Carolum V. Imperatorem vocaverit: sicut ¶ etiam, ob eandem fortè 22 rationem, 2. Paralipom. 16. reprehensus est Rex Asa, eo quòd accesserit in auxilium exercitum Syriæ contra Regem Israël. Nisi fortè idèò potius, quia magis confidit in eo exercitum, quam in Domino, qui tamen ipsum paulo ante liberaverat ab exercitu Æthiopum, 2. Paralipom. 14. ut notavit D. Ambros. in oratione de obitu Theod. Abulens. quest. 17. in dict. cap. 16. Bann. & Valent. ubi supra.

23 ¶ At verò ¶ in bello justo contra alios infideles, nihil prohibet, Christianos cum infidelibus militare, si scandalum, & periculum Fidei absit, eosque juvare, ac defendere, & in suam tutelam, & clientelam recipere, atque hujus auxilii, &

con-

confederationis causa, hostium spoliis, ac provinciis, ex pactis conventis, vel ob laboris, & periculi suscepti remunerationem potiri, ut constat ex text. in cap. quid. culpatur 23. quest. 1. & cap. Julian. 11. quest. 3. Tiber. Decian. ubi supr. num. 3. Mag. Marq. in Governatore Christ. lib. 2. cap. 25. pag. 311. & seqq. & reliqui omnes supra relati. Qui eadem consideratione ducuntur, quod Christiani, qui ejusmodi justis infidelium bellis opitulantur, nihil injustum, aut illicitum perpetrare, cum nihil aliud faciant, quam accepta auctoritate ab eo, qui illam potest conferre, ad bonum cooperari, & sociis, atque amicis, cum quibus pro uno, & eodem reputantur, contra extraneos, & inimicos malefactorum, res auxilium prestare. Et sicut exercere opus bonum non potest nisi bonum esse, ita etiam adjuvare in bono opere, quale est justum bellum, etiam si quis pro hoc labore aliquam mercedem, & remunerationem accipiat, ut eleganter cum Pomponio scribit Ulpian. Jurisconsult. in l. metum 9. §. sed licet. ff. quod met. causa, ubi 27. Gloss. verb. Mea, rectissime addit, æquum esse, ut si habes bonum propter me, ut & ego habeam propter te, ad quod probandum allegat, l. idem, §. fin. de condit. ob turp. caus. l. 2. §. æquissimum, ad leg. Rhod. de jactu. l. si pater, §. si quis, ff. de donat. & conducunt, quæ in simili notat Bart. in l. ut vim, num. 8. ff. de justit. & jur. Augustin. in addit. ad Angel. de malefic. verb. Che me hai adulterato, supr. num. 61. Berrojo in cap. 1. num. 51. de offic. delegati, Matth. de Afflict. decis. 129. & alii, quos novissime refert Flores de Mena pract. questionum, quest. 18. a n. 14. & Pat. Suar. in tract. de charit. disp. 1. sect. 2. ex num. 6. ubi exactè disputat, an & qualiter liceat opera bona virtutis operari propter mercedem temporalem?

28. Qua ratione Abraham Genes. 14. ad vindicandum Regem Salem, & alios, qui cum eo factus percusserant, justè pugnasse dicitur contra quatuor Reges illius regionis, à quibus ipse nullam injuriam acceperat, & in gratiam fratris Lor, quem illi spoliaverant, & captivum ducebant.

29. Et Josaphat 4. Reg. 3. contra Messam Regem Moab pro Joram, quia volebat ei reddere tributum agnorum, & arietum, quod pendere quot annis debebat ex antiquo fœdere cum Achab patre Joram, & quidem prius consulto Domino.

30. Machabæos quoque à Romanis infidelibus auxilium petisse, Machab. 1. cap. 8. docemur. Quibus exemplis alia addit Marquard. ubi supra latè concludens, ex justis causis posse fieri pacem, & fœdera cum infidelibus, etiam inconsulto Summo Pontifice, dummodo contra eum, & Ecclesiam non fieret, neque eo tempore, quod ab universis Christianis eisdem infidelibus bellum indictum esset.

32. Ipsi quoque Romani, quorum justitia, & Imperium valde à D. Augustin. & aliis laudatur, ut diximus supr. lib. 2. cap. 7. num. 72. & seqq. nulla profecto ratione illud maxime dilatarunt, quam sociis, atque amicis auxiliares copias prestando, & alias provincias aliarum vicinarum robore subigendo, ut observat Victor. ubi supr. &

constat ex Strabone l. 6. Tacit. lib. 5. Annalium, Paulo Oros. lib. 5. cap. 8. Ambros. de Morales lib. 7. cap. 14. & lib. 8. cap. 2. & 53. Fr. Joan. à Ponte in convent. utriusque Monarch. lib. 3. c. 17. Julio Cæs. Bulengero de Rom. Imper. lib. 3. c. 5. & ex l. postlimini 5. l. non dubito 7. ff. de capt. & postlimin. revers. ubi DD. hanc materiam confederationum pertractant, & Sebast. Navius, qui ibidem plurimos colligit. Eoque respicit Cicero pro lege Manilla, dum ait, Propter socios, nulla ipsi injuria lacessiti, majores vestri cum Antiocho, cum Astolis, cum Pœnis bella gesserunt. Illud etiam, & quidem urgentius, pro eisdem Novi Orbis legitima retentione perpendi potest, quod in omnibus ferè illius provinciarum Indi antiquis dominis, & Regulis, variis bellorum eventibus, & aliis modis carere ceperunt, & cognita Regum nostrorum Religione, potentia, & gubernandi prudentia, ac mansuetudine, se eorum imperio, gubernationi, & jurisdictioni summa voluntate, atque alacritate dederunt, & quotidie dedunt, & deovent, ut de Mexicanis, Perantinis, & aliis passim, refert Anton. de Herrera, & alii rerum Indicarum Auctores. Et extant in Archivis hujus Regii Limani Conventus quædam publica, & authentica monumenta anno 1562. confecta de mandato excellentissimi Præregis Comitiss de Nieva, & aliorum, qui cum eo missi fuerunt, ut in hoc Regno Peruano de perpetuandis Indorum commendis tractarent. Ex quibus constat, quod cum hi peritissimum, & prudentissimum virum Licentiarum Paulum Ondegardum ad omnes ferè ejusdem Regni provincias misissent, ut Indorum ea in re voluntatem exquirerent: illi, suis comitis habitis, & rogatis, serè semper, & unanimiter responderunt, se nullum alium dominum universalem, vel particularem habere, neque in posterum sortiri, aut agnoscere velle, præter nostrum Hispania Regem optim. Maxim. cui se, & sua humiliter, & hilariter submittebant. Quo mediantè etiam si fortè aliquis excessus, aut justitiæ defectus, in primæ acquisitionis exordis notari poruisset, jam omnino cessasse, ac purgatus esse videtur.

Communis etiam populorum in Regis electione, vel ad probationem consensus sive expressè, sive paulatim cursu temporis exhibetur, etiam tyrannidem in Monarchiam perfectam, & legitimam vertit, ut probat text. in l. ex hoc jure, ibi: Regna condita, ff. de justit. & jure, l. 1. ff. de constit. Princip. l. 2. §. novissime, ff. de origin. jur. §. sed quod Principi, instit. de jur. nat. junct. l. 2. & 4. ff. de eo quod met. caus. cap. ad id, de sponsalibus, cum aliis, quæ latè cumulat Alberic. in leg. cunctos populos, num. 20. C. de summa Trinitat. Navar. in cap. novis, de judicis 3. notab. num. 158. Molina de justit. & jur. tr. 2. disp. 24. in fine, Covarr. in pract. c. 1. num. 9. Illustrissim. Card. Bellarm. lib. 6. de laicis, cap. 6. in fine, pag. 209. Salas de legib. disp. 7. sect. 12. num. 67. in fin. Leonard. Lesius de justit. & jure, lib. 2. cap. 3. num. 41. & cap. 29. dub. 9. Laureæ Salmant. certam. 5. de hominum præfectura, cap. 2. num. 12. Pat. Franc. Suarez omnino videndus in defens. Fidel. contra sect. Anglic. lib. 3. cap. 2. num. 19. Marta de jurisdict. 1. part. cap. 8. num.

num. 19. Calist. Remirez de leg. Regia Aragonie, §. 4. num. 8. Freit. ubi supra, cap. 12. in fine, & Bobadilla in Polit. lib. 1. cap. 2. num. 14. litt. I. ubi exemplum Romanorum adducit, qui teste Cicer. lib. 3. Rhetor. cap. 3. partim ense, partim consensu, potentiam & dominationem totius ferè Orbis adquisierunt.

37. Et in nostra questionis terminis idem probant Victor. in relect. 1. de Indis, num. 40. vers. Restat alius, & securius in 2. relect. num. 16. vers. Alius titulus, & eum transcribens Greg. Lopez in dict. l. 2. part. col. 11. vers. Asserit etiam, & col. 14. vers. Alius titulus, ubi concludunt, omni jure inspecto certissimum esse, per veram, & voluntariam Indorum electionem Reges Hispania justè hæc provincias retinere posse, puta, si omnes ipsi Barbari, aut major eorum pars, intelligentes prudentem administrationem & humanitatem Hispanorum, ultrò vellent accipere in Principem Regem Hispania Joan. etiam Matienç. eandem sententiam discretissime sequitur in tract. manuscripto de mortificatione Regni Peru, lib. 1. cap. 3. ubi multa beneficia commemorat, quæ Indi ex Regum nostrorum tuitione acceperunt, & alla argumenta, ex quibus hodiè grata, & voluntaria eorum subjectione colligi potest.

A quibus non abest Franc. Vargas in tr. de auct. Pape, & Episcop. confirm. 10. n. 4. & 5. ubi hunc ipsum titulum ex eo magis communit, quod cum inter Indos nullus jam reperiat, qui eorum dominatum jure sanguinis petere valeat, meritò possunt Reges nostri ex Romani Pontificis concessione harum regionum Imperium habere, & exercere, ex celebri doctrina Oldrad. consil. 69. Ancharan. in reg. peccatum, 3. q. principali, & aliorum, quos refert & sequitur Cajetan. in 2. 2. quest. 10. quibus convenit Bald. in l. unica, C. de jur. deliber. col. 5. relatus ab Episcopo Chiapens. in tract. comprobatur dom. Ind. fol. 31. ubi tradit, quod hodie ubicumque jurisdictiones vacant, ut in Regnis infidelium, apud quos non est vera, nec naturalis dignitas, & jurisdictione, occupant Catholico conceditur.

40. Neque si his adversatur vulgaris juris regula, quæ docemur, id, quod ab initio nullum, vel vitiosum est, tractu temporis non convalescere, leg. quod initio, ff. de reg. jur. cap. non firmatur, eod. tit. lib. 6. cujus argumento docuisse videtur Joan. Igneus in quest. an Rex Francie recognoscatur superiorem, num. 21. originem prædictæ possessionis in jure acquirendorum Regnum inspicendam esse, l. clam possideri, in princip. ff. de acquir. possess. l. nam origo, ff. quod vi, aut clam: & quod si est violenta, non potest opitulari, l. auctoritatem, C. unde vi, capi. vigilant, & cap. fin. de prescription. sed imò hoc vitium transit in successores, l. an vitium, ff. de auct. & temp. prescription. l. Pomponius, in princ. ff. de acquir. possess. l. heres, ff. de usucapion. §. fin. in l. eodem. Nam, ut bene considerat Marta d. 1. part. cap. 8. num. 15. & 16. postquam tale jus, vel prescriptione legitima acquisitum, vel voluntario subditorum consensu confirmatum est, juridice omnia facta fuisse finguntur, arg. l. mulier, §. primum, de cond. instit. & eorum, quæ bene notat Alexand. post Bald. Cuman.

Castrens. Salicet, & alios in l. extraneum num. 8. C. de hered. instituend.

Et prædicta regula, quod ab initio, ita accipienda est, ut nullum à principio, per solum lapsum temporis non convalescat; contra verò probandum sit, si præter temporis cursum, alia quoque circumstantiæ, vel qualitates accedant, ut notant DD. in dictis juris, & Glossa celebris, verb. Terminetis, in cap. ex tenore, de foro competent. Unde acquisitionem à principio nullam, tamquam factam per forenssem, cui acquirere per statutum prohibitum erat, bene convalescere, si postea forensis civis fiat, latè & optime fundat, & resolvit Andr. Barbaçia cons. 70. lib. 3. colum. 2. Et si iudicium, quod à principio nullum erat, ex jure supervenienti confirmari posse, probatur in exemplo, l. si rem alienam, §. fin. ff. de pig. act. l. conficiuntur, §. si et servo, ff. de jure codicill. l. servum filii 45. de legat. 1. junctis aliis, quæ tradit Bart. in l. 1. num. 12. ff. de regula Cætoniana, Alexand. cons. 27. vno libello, col. 2. lib. 1. Felin. in cap. intention dilectos, n. 6. de sine instur. Quod si idem in alienatione à minore sine decreto facta intercedit. Nam etsi invalida sit, confirmatur tamen superveniente majore ætate, l. final. C. si major factus. Etenim quando causa confirmans supervenit, convalidatur id, quod à principio nullum est, juxta celebrem doctrinam Dyni in d. c. non firmatur, l. per fundum, ff. de servit. rusticæ & ibi Bart. num. 3. & text. optimi in l. jure nostro, §. ult. ff. de testam. tutela, Clem. 1. ut lites pendente, & in l. quadam, ff. de reb. dub. cujus verba sunt: quadam sunt, in quibus res dubia est, sed ex post facto retroducitur, & apparet, quid actum sit.

Rursus non obstat, si quis fortè objiciat, hos titulos, de quibus hoc in capite egimus, justè scilicet acquisitionis, & retentionis ob defensionem Fidei, vel causa sociorum, aut voluntaria electionis in aliquibus hujus Novi Orbis provinciis non intervenisse, quæ aliis, atque aliis modis in potestatem, & dominium Hispaniorum redactæ competunt. Nam ad justam, & legitimam alicujus Regni occupationem sufficit, quod plures, & præcipuè ejus provinciæ bello justo, aut alio legitimo modo occupari possint, ut reliquæ eadem forma debellari, & possideri valeant, ut post Div. Thom. & alios concludit Petr. Aragon. in 2. 2. quest. 10. art. 1. pag. 312. verb. in quo sit quarta conclusio.

Ut omitam mirum, aut novum non fuisse, quod Reges nostri labi non paterentur oblatam sibi tot viis, & rationibus regnandi, & imperandi in hoc Novo Orbe occasionem (quamvis hoc, ut sæpè diximus, ab eorum mente & pietate alienum fuerit) eum certum sit, eam, omnia ferè mundi Imperia peperisse, ut Græci, Romani, & alii à nostra ætate remoti testes esse possunt, & vel ipsa familia Austriaca, de qua Auctor tractatus de occasione, relatus à Petr. Andr. Canonher. in Aphor. Polit. Hispan. lib. 1. pag. 249. sic scriptum reliquit: Quæ hodie familia in universa Europa plura regna, plures regiones, ac ditiones possidet, quam Austriaca? Atque eorum pleraque connubiis, tutela, & similibus fortuna beneficiis sunt quesita: unus quidem Belgicas provincias suo adjecit imperio, alter Hispanias addi-

adhibe. Tertius ne quid ad summum illustrissima familie deesset fastigium, Lusitaniam quoque, & immensas utriusque India regiones acquisivit, imperiumque suum iisdem quibus Solis cursum finibus terminavit.

50 Unde Politici docent occasionem rerum gerendarum summa cum diligentia aucupandam esse, quia secundum Niceph. lib. 16. cap. 12. Celerissima Aquila est temporis opportunitas. & occasio, que ad pedes advolans capi à quopiam potest, sin aufugiat in altum abrem, eos, qui se persequuntur, ridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit. De quo plura alia cumulat Canonher. ubi supra, & novissimè Joann. Baptist. Valenzuela in discurs. stat. & belli, 1. part. considerat. 3. ex num. 8. Just. Lips. lib. 5. civil. doctor. cap. 16. Pat. Joannes David. in lib. de occasione arrepta, aut neglecta, per totum: & Fr. Joannes à Salazar in Polit. Hisp. propos. 11. §. 5. ubi respundet objectionibus Campenelæ, qui invictum illum & magnanimum Imper. Carolum V. perperam suggillavit, quòd mundi dominus esse desierit, quia oblaris sibi à fortuna occasionibus, opportunè uti noluit, vel nesciit.

CAPUT V.

De ultimo, & efficacissimo ejusdem retentionis titulo, qui ex difficultate, aut verius impossibilitate restitutionis descendit, Indis jam ad Fidem conversis, & eorum & Hispanorum rebus mutuis inter se nexibus complicatis.

SUMMARIUM.

- 1 Retentio Novi Orbis hodie secundum omnes sine scrupulo ac difficultate procedit.
- 2 Orbis Novi dominatio hodie à nostris Regibus sine peccato deseri non poterit.
- 3 Sententia Victoria, Soti, Gregor. Lopi, Matienzi, Bañez, Cordube, Acosta, Molina, & aliorum circa justam retentionem Novi Orbis, sigillatim expenduntur.
- 4 Indi semel conversi sua gubernationi relinqui non debent, & quare.
- 5 Ignorantes secundum Platonem & Aristotelem sequi debent, & prude ntes ducere, ac dominari.
- 6 Stulti secundum D. Augusti. melius viverent, si sapientium seroi es siont.
- 7 Indi si potestati, ac gubernationi relinquuntur, facile in apostasiam, & antiqua crimina præbentur.
- 8 Infidelibus semel conversis, si apostasie crimen timeatur, potest Papa Principes fideles assignare.
- 9 Cap. de Judæis, vers. Qui autem, 45. disti. expenditur.
- 10 Uxor fidelis quando à viro infideli separari possit.
- 11 Cap. quanto, de divortis expenditur, & illustratur.
- 12 Filii baptizati à patrum infidelium potestate liberantur.
- 13 Matrimonium, quòd fieri tractabatur inter Scenitissimam Mariam Hispaniæ Infantem, & Carolum Regis Angliæ filium, quibus rationibus dilatum fuerit.
- 14 Matrimonium inter Catholicam, & Hæreticam qualiter, & quare prohibitum sit, Et num. 16.
- 15 Dispensatio Pontificis necessaria est ad matrimonium inter Catholicam, & Hæreticam, & hæc, non nisi cessante periculo perversionis, & magnis aliis causis intervenientibus concedi solet.
- 16 Inter Catholicam, & Hæreticam contrahit matrimonium difficile solet exitus generare.

- 17 Fideles cum infidelibus nullam potest esse societatem.
- 18 Servus Christianus liberatur à dominio domini Judæi, vel infidelis.
- 19 Lex 1. C. ne Christian. mancip. hæreticus, vel Jud. &c. cum similibus explicatur, & illustratur.
- 20 Catholicus esse debet, qui multitudini præficiatur.
- 21 Papa potest Principes apostatantes privare dominio quòd habent supra fideles.
- 22 Principum peccata perniciosissima sunt, præsertim in materia fidei.
- 23 Principes, qui gravius, quàm subditi peccant, gravius puniendi sunt.
- 24 Papa, ut bonus pastor, debet omnia, que impediunt fidei conservationem, & progressum submovere.
- 25 Indorum, & Hispanorum Republica hodie una est, & mutuo se juvat.
- 26 Regnum unum, etiam injustè occupatum restitui non debet cum notabili aliorum regnorum, & statuum jactura.
- 27 Restitutionem rerum alienarum quando excuset necessitas, non difficultas.
- 28 Navarrensis regni restitutionem quo argumento excuset Navarrus.
- 29 Reges nostri hodie ex sententia multorum, non solum justè retinere possunt Indias Occidentales, verum, & rebellantes denudò subjugare.
- 30 Cap. 1. 23. quest. 8. & cap. puniendi 24. quest. 1. expenduntur.
- 31 Restitutionis in materia multa tolerantur, que corrigi non possunt.
- 32 Emili Probi elegans locus pro retentione Indiarum expenditur.
- 33 Agrariæ legis effectus, quamvis injustos, ob majora damna vitanda Romanus pop. toleravit, ex D. August.
- 34 Commendat Indorum qua ratione continuandas censuerit Fr. Alphonsus à Castro.
- 35 Indis Occidentales si hodie à Regibus nostris relinquuntur, aut restituerentur, multa damna, & absurda resultarent.
- 36 Bona inferioris ordinis restituenda non sunt cum jactura superioris.
- 37 Religionis conservandæ ratio multum præponderat.
- 38 Animarum salus cunctis rebus præfertur.
- 39 Lex sancimus 17. de sacrosanct. Eccl. expenditur, & illustratur.

Ed. etsi, absque veritatis præjudicio, consideremus, in hujus Novi Orbis acquisitione, & Barbarorum ad fidem conversione, aliquid primis illis temporibus intervenisse, quòd Regum nostrorum occupationem, & dominationem minus justam, & legitimam redderet. Illud tamen apud omnes exploratum esse videtur, & hodie post tot, eodem Orbe detegendo, & Catholicis præceptis imbuendo, exantlatos labores, & postquam Hispanorum, acque Indorum gubernatio, & conservatio tot inter se nexibus, ac vinculis, copulata conspicitur, justè, & absque ulla peccati labe ab eisdem retineri, imò, quòd magis est, citra grave peccatum deseri, ac relinqui non posse. Quòd bene insinuavit Episcopus Chiapens. in tractat. improbat. suprem. dom. Ind. num. 2. & seqq. & in propos. 19. & in replic. 12. ad object. Sepulveda, fol. 54. j. & signaverit, atque eruditè probat Mag. Victor. in 2. relect. de Indis insularis, num. 13. & 14. & in finalibus verbis, ubi ita concludit: Tertio patet, quòd jam postquam ibi facta est conversio multorum Barbarorum, neque expediret, nec liceret Principi omnino dimittere administrationem illarum provinciarum. Et sequuntur, atque illustrant Dom. Soto in 4. distinct. 5. quest. 1. art. 10. Gregor. Lopez in d. l. 2. tit. 23. part. 2. glos. magn. col. 13. vers.

vers. Alium titulum: Matienzi. in tract. manuscripto de moderatione Regni Peru, lib. 1. cap. 3. in fine; ubi dicit, se circa hoc plura notas in stylo Cancellariæ tit. 1. præminent. 17. casu 20. declarat. 9. §. 1. gloss. 1. num. 46. Dom. Bañez in 2. 2. quest. 10. art. 10. pag. 536. in fine; ubi concludit, hunc esse potissimum titulum, quo Hispaniarum Rex gubernat gentem Indorum ad fidem jam conversam: Francisc. Vargas in tractat. de jurisdictione Pontif. & Episcop. confirm. 11. numer. 13. ubi ait Papam in provinciis infidelium ad fidem conversis, Episcopatus, ceteraque munia erigere, & creare secundum Bald. & Angel. in l. id quòd apud hostes, de legat. 1. & eam quam putat jurisdictionem profuturam concedere: Anton. à Corduba in questionar. lib. 1. quest. 57. dub. 6. versic. Quòd si major, pag. 507. ubi signanter inquit: Quòd si major pars Indorum esset jam conversa, aut converti parata, tunc si sine dispendio, sive periculo Papa, vel Princeps aliquis Christianus auctoritate Pape etiam per bellum tollere posset illos, dominos infideles, & illis præficere Principem, aut Principes Christianos, qui gubernarent jam fideles, effectos, aut converti paratos, & ipsos in vera Religione ab infidelium persecutione tuerentur, certè ita fieri licitè posset, atque deberet, ad conservationem Religionis, & ad tollendum impedimentum ejus, & Fidei, & tyrannidem dominorum infidelium supra Christianos. Et hoc modo Reges Hispaniæ dominantur insularis per suos Hispanos expugnatis.

Joseph. Acosta de procur. Ind. salut. lib. 2. cap. 11. ubi eleganter scribit: Certè graviter errant quidem specie fortasse pietatis, ius Regium, & administrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & jure Hispani dominantur Indis? Num hereditario jure ad nos devoluti sint, in bello justo subjei? Que sanè disputatio eo pertinet, ut administratio Indice, vel tollatur, vel certè debilitetur auctoritas, quòd semel si gradus fiat, quanta sit futura pernicies, que perturbatio rerum omnium consequatur, dici vix potest. Atque idè illud religiosè, & utiliter moneo, non oportere in hac causa amplius disceptare: sed veluti prescriptum jam sit, optima Fidei agere debere Christi servorum. Neque aliam subtiliorem causa evictionem petendam esse, quàm quòd ut demus, quàm maxime peccatum esse in usurpatione dominatus Indici; tamen neque restitui jam potest, cui enim, aut quibus modis, neque si maxime posset Fidei Christiana semel suscepta evidens injuria, & periculum id ullo modo pateretur, &c.

Et inferius: Igitur sive injuriæ usurpatus sit dominatus Indicus, sive quòd magis existimandum & prædicandum est, quantum attinet ad Regum administrationem jure, & ordine juris, nequam expedit Indorum administrationem, que illis utilissima est ad salutem æternam, Christianis Principibus derogare.

Idem non minus disertè probat ipsemet. Auctor lib. 3. cap. 3. sic inquit: Verum cum de communi ac certo titulo disputatur Ecclesiæ auctoritatem, Fidei periculum ipsorum Barbarorum salutem, Rempubliam Indicanam administrandam, & æquissimum jus præbere Principibus Christianis, & illud per se ab undare, certo nobis persuadet cum Tom. 1. de Indiar. jure.

ratione valdè experientia ipsa consentiens. Quamobrem sive alii tituli etiam sint, sive non sint, constat ad Regum Catholicorum cura maxime pertinere salutem Indorum, cui procuranda, & Religionis præceptores, & disciplina civilis ad ministros lectissimos mittat oportet, ut Deo, atque Ecclesiæ, inuncto sibi munere perfungentes, ut & ipsi decet, & causa tanta exigit, satisfaciant.

A quibus non multum distat, quòd in eisdem terminis resolvit P. Ludovicus Molina de justitia, & jure, tractat. 2. disputat. 106. in fine; docens, plerumque usu venire, ut in terris Barbarorum de novo inventis, & subactis, ad eorumdem bonum, & innocentium defensionem oporteat, ut bellantes integrum dominium earum regionum assumant.

Pro cujus sententiæ confirmatione, ut prædicti Auctores animadvertunt: Primò, ipsorum Indorum natura, facilitas, & imperitia considerari potest, quæ nullo modo permittit, ut suæ potestati, & gubernationi relinquuntur, maxime postquam Christianæ Religioni nomen dederunt; atque idè supremo Hispanorum imperio regi, & tueri debent, ex iis, quæ latè concessimus supra lib. 2. cap. 9. num. 29. cum sequentibus; & eleganter disserit Plato lib. 3. de Republic. dialog. 3. col. 9. in fine, Ubi inter alias causas, quibus homines hominibus imperare solent, sextam quidem, & omnium maximam eam esse inquit, quæ secundum naturam ignorantes sequi jubentur, prudentes autem ducere, ac dominari.

De quo etiam plura tradit Aristotel. lib. 1. Polit. cap. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14. Divus Thom. 1. part. quest. 6. art. 4. ubi ait, quòd si unus homo haberet super alium supereminentiam scientiæ, & justitiæ, inconveniens fuisset, nisi hoc exequeretur in utilitatem aliorum, & in nostris terminis docet Victoria dict. relect. 1. de Indis, num. 23. Covarrub. in reg. peccatum 2. part. §. 11. num. 5. & Joan. Matienzi. dict. lib. 1. de moderatione Regni Peru cap. 4. ubi se remittit ad ea, quæ latius dixit in Stylo Cancellariæ, tit. 1. præmin. 17. casu 20. declarat. 9. §. 1. gloss. 1. n. 39. & 40. Et conducit illud Divi Augustini, cap. 12. dum inquit: Si hominibus non peccare, quàm peccare melius est, melius profectò stulti omnes viverent, si servi possent esse sapientium.

Secundo t considerant, quòd supposita eorumdem Indorum barbariæ, & cocitate, facile contingere posset, ut amoto Hispanorum Imperio, & gubernatione, si sub antiquis dominis, ac regulis relinquenterentur, in apostasiam crimen, & pristinae idololatriæ consuetudinem recidivarent, Evangelium fidei, & veritatis, quòd inter ipsos non modo annuntiatum est, sed Dei gratia, ut plurimum, persuasum, & introductum, oblivioni traderetur, vel blasphemis, & contumeliosis illuderetur. Quo t periculo interveniente, concors est omnium Theologorum sententia, infideles sive jure, sive injuria ad Christum conversos, id est, minis, aut terroribus vel aliis non servatis servandis baptizatos, dummodo veri Christiani sint, nullatenus à fidelibus deserendos esse, & posse Romanum Pontificem in favorem fidei, ipsis petentibus, vel non petentibus dare illis Principem Christianum, & auferre

re alios Principes infideles, ut cum Div. Thom. 2. 2. *quest. 10. art. 10.* eleganter probant, & resolvunt Turcremat. in *sum. de Eccles. lib. 2. capit. 114. circa finem*: Victor. Gregor. Lopez, Corduba, & alii ex *supra* relatis, & Domin. Bañez *dict. art. 10. pag. 536.* ubi inquit, merito Pontificem apud Indos Occidentales hac potestate uti dando gubernatores fideles Indis ad fidem conversis, quoniam antiqui Caciques infideles eos abducerent a fide. Et in eadem sententia generaliter de omnibus infidelibus loquens, & quod ratione vitandi periculi apostasie, possit eis per Pontificem novus dominus assignari; novissimè etiam residet eruditissimus P. Franc. Suarez omnino legendus in *defens. Fidei contra sect. Anglican. lib. 3. cap. 4. num. 7.* & latius *capit. 23. n. 24.* ubi refert D. Thom. in *addit. 459.* & DD in 4. *distinct. 39.* & idem sequitur Bellarm. *lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 7.* Emman. Roderic. *lib. 3. quest. reg. quest. 32. art. 4.* Valenzuel. in *monit. contra Venet. part. 7. num. 53.*

Tertio, pro eadem doctrina communienda expendi potest, & solet exemplum t celeberris *text. in cap. de Judæis, versic. Qui autem 45. distinct. ubi Judæi in fide semel, quamvis involuntariè suscepta, perseverare coguntur, ne vilis & contemptibilis habeatur; prout latius animadvertimus *supra* lib. 2. cap. 18. num. 53.* Cui exemplo simile est alterum, quod de filiis parvulis infidelium, invitatis parentibus baptizatis in eodem *lib. cap. 18. proposuimus ex num. 23.*

Et aliud t de uxore, qua licet tantum, vel plus viro adstricta sit, sicut subditus domino, cum illud vinculum sit juris divini, hoc autem non, in favorem tamen fidei liberatur uxor fidelis à viro infideli; si maritus ei Religionis causa molestus esse incipiat, vel aliquod circa ejus puritatem, & observationem periculum moveat, ut patet ex *Apostol. 1. ad Corinth. 7. & cap. quanto, de divorciis*; & t ex ipso Ecclesie usu, in qua nunc consuetum est, ut ipso facto quod alter conjugum convertitur ad fidem, sit liber ab alio infideli. Quemadmodum t ex eadem ratione filii baptizati à patre infidelium potestate, & consortio liberantur, ne illorum iterum involvantur erroribus, ut dicitur in *Concil. Toletan. 4. c. 59. & in cap. Judæorum 28. quest. 1.* & resolvunt Victor. Acost. Bañez, Suar. & alii, *ubi supra.*

Quo argumento t valde hac tempestate in Hispania dubitatum est, an matrimonium inter Serenissimam Mariam Catholicæ nostræ Regis Philippi IV. sororem, & Carolum Stuartum Principem de Galles, Jacobi magnæ Britannie Regis filium, & heredem, licitè & securè contrahi posset, eò quod t inter Catholicum, & hæreticum ob fidei, & cultus disparitatem impedimentum irritans intervenire multi consueverunt, post *Glos. in cap. final. de condit. apos. quam Hostiens. & Ancharran. ibidem sequi videntur, & expressè probat l. 15. tit. 2. part. 4. & canon. 72. sexta Synod. gener. Trullane.*

Quod licet alii magis frequenter rejiciant, & non irritans, sed dumtaxat impediens esse, cum veriori opinione resolvunt, ut constat ex innumeris Theologis, & Canonistis, quos latissimè refert, & sequitur Thom. Sanch. *de matrimon. lib. 7. disp. 72. num. 2.* & Nicol. Serar. in *opus-*

culo de Catholicorum cum hæreticis matrimonio capit. 1. & 2. & novissimè Anton. Ricciulli. in *tractat. de jur. pers. extra Eccles. grem. exist. lib. 2. cap. 2.* Omnes tamen t in eo conveniunt, non nisi ex dispensatione Pontificis contrahi posse & periculum, ne Catholicus pervertatur, cessare debere, atque alias urgentes, & graves Reipublice utilitates attendendas esse, quæ ad id permittendum nimis adstringant, ut tradit idem Sanch. *dict. lib. 7. disput. 71. num. 10.* Alioqui t enim ejusmodi matrimonia prohibita sunt, & 16 difficiles solent exitus generare.

Unde in *Concil. Agath. can. 67.* quod refertur in *cap. non oportet 28. quest. 2.* aperte monemur, non oportere cum hominibus hæreticis miscere connubia, & antea in *Concil. Illyberitano can. 16.* ubi habetur: *Hæretici, qui errant ab Ecclesia Catholica, neque ipsi Catholicas dandas puellas, neque Judæis placuit, ex quo nulla possit t esse societas fidelis cum infidelis.* Et in *Calcedon. can. 13.* *Non debet copulari nuptura Hæretico, Judæo, vel Pagano, nisi forte promittat orthodoxam fidem.* Si quis hanc definitionem transgressus fuerit, correctioni canonica subiacet. Idem traditur à Divo Ambrosio *lib. 1. de Abraham, cap. 9.* relato in *cap. cave 28. quest. 1.* & latè docet Navarr. in *Manuali cap. 32. num. 30.* Be Iarmin. *de matrimon. lib. 1. cap. 23.* Sot. in 4. *distinct. 39. art. 2. ad 3.* & Sanch. & Serar. *ubi supra.*

Quarto facit, quia nulli mirum videri debet, quod Ecclesia ob fidei favorem, subditos recenter ad fidem conversos, à potestate dominorum infidelium, vel Neophytorum eximat, & Christianis Principibus tribuat: cum eodem favore attento, id, quod longè plus est, edicere soleat, nempe t ut omnes servi Christiani, qui sub infidelium dominorum mancipio reperiuntur, ab eorum nexu solvantur, & liberentur, quamvis alias legitimi captivi reperiuntur, & etiam si postquam capti sunt, conversi fuerint, ut constat t *ex toto titulo, Cod. de Christianorum mancip. 19.* Hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat, & ex *l. ultim. eodem titulo in Cod. Theodos. & cap. cum sit nimis, de Judæis*; ubi nefas esse dicitur, religiosa mancipia impiissimorum inquinari dominio, *cap. Judas 17. quest. 4. cap. mancipia 54. distinct. cap. multorum, cap. ad hæc, & cap. nulli, de Judæis, l. final. tit. 21. part. 4. l. 13. tit. 9. part. 6. leg. 22. tit. 11. part. 5. l. 10. tit. 24. part. 7.* cum aliis quæ latè notant Doctores in eisdem juribus, Innocentius in *cap. quod super, de voto*: Divus Thomas, & Theologi omnes in 2. 2. *quest. 10. art. 10.* Marquar. de Susan. in *tractat. de Jud. & Infid. 2. part. cap. 5. num. 19.* Monl. *dict. tract. 2. disputat. 110. colum. 437.* Pat. Suarez, & alii in locis *supra* relatis: Michael. Ulcirrun. in *tract. de regim. mundi, 2. quest. princip. num. 82.* ubi generaliter concludit, qui t præesse habet multitudini Christianorum, debere esse Catholicum, & membrum utile, corporis mystici fidelium; quem refert, & sequitur Valenzuela *dict. part. 7. num. 98.* & idem colligitur ex *cap. absolutos, de hæret. cap. non sanctorum, & cap. juratos 15. quest. 6.* Joan. de Lignano in *tract. de bello cap. 15.* & ex D. Thom. *dict.*

dict. 2. 2. quest. 12. art. ultim. ubi ostendit posse Papam t Principes à fide apostatantes privare dominio temporali, quod habent supra fideles, quia contrarium vergere posset in magnam fidei corruptionem; quia ut dicitur *Prover. cap. 6.* Homo apostata in corde suo machinatur malum, & jurgia seminat, intendens homines separare à fide.

Et ut subjungit Suarez *dict. lib. 3. cap. 23. num. 22.* Principium t peccata, præsertim contraria fidei, religioni, perniciosissima sunt; facile enim subditos ad sui imitationem pertrahunt, vel exemplo, vel beneficiis, ac promissionibus, vel etiam minis ac terroribus, ut diximus *dict. cap. 9. num. 63.* & Philosophi ipsi, ratione & experientia ducti, docuerunt, ut constat ex Platone relato à Cicerone *lib. 1. epist. & ex eodem Cicerone lib. 3. de lib. ubi inquit,* vitiosos Principes, non solum vitia in se ipsis concipere, sed etiam ea in civitatem infundere. Unde gravius t quam ceteri delinquant, & ideo gravius per pastores suos puniendi sunt: ut ait *text. in cap. præcipue 11. quest. 3.* Et cum t ad Pastorem spectet, non solum oves errantes corrigere, vel ad ovile revocare, sed etiam lupos arcere, & ab hostibus defendere, ne extra ovile trahantur, & pereant: ita ad Pontificem pertinet, pericula apostasie, & alia quæcumque fidei conservationem, & progressum impediunt, submovere & novos, & Christianos dominos in provinciis infidelium, præsertim Barbarorum, de quibus agimus, constituere. Ac propterea concludit idem Suar. *ubi supra* lib. 6. c. 4. n. 1. *pagin. 716.* inter Christianos, maxime in tyrannorum nomine, & ordine numerandum esse Principem, qui subditos suos in hæresim, vel aliud apostasie genus, vel publicum schisma inducit.

Quinto t & ultimò considerari potest, quod quamvis prædicta omnia deficerent; cum tamen hodiè, ut *supra* tetigimus, temporis lapsu Hispanorum, & Indorum religio, & Respublica una esse coeperit, & sub ejusdem Hispani nostri Regis tuitione, & gubernatione constituit, atque utriusque regni status, vires, & nervi ita commixti, & complicati sint, ut alterum ab altero sine magno, & evidenti amborum periculo, & dispendio separari non possit. Certa est, t & communis probatissimorum Auctorum traditio, qui Regem, etiam injustè possidentem, à restitutionis necessitate excusari, testantur, imò & quemlibet privatum, qui status sui periculum, seu decencie ejus notabilem jacturam veretur. Ut constat ex D. Thom. in 2. 2. *quest. 66. art. 8.* Archiepiscop. Florent. in *sum. 2. part. tit. 2. capit. 8. & 3. part. tit. 4. cap. 1.* Soto *distinct. 15. quest. 2. cap. ultim. Palac. Rub. in tract. de obten. Regni Navarre, 4. part. §. 3. col. penult.* Henrico quodlibeto 6. *quest. 24.* Medina in *Cod. de restitut. quest. 2. dub. 4.* Covar. in *reg. peccatum, 1. part. num. 2.* Mich. Salon de *justitia & jure, 1. tom. controvers. 8. pag. 880.* Lessio eodem *tractat. lib. 2. cap. 16. num. 21.* Rebelle de *obligat. just. lib. 2. quest. 27. sect. 4. pag. 131.* & optimè Navar. in *Manual. cap. 17. num. 57. & 60.* quem novissimè refert, & sequitur Pat. Fr. Joan. Marquez in *Gubernat. Christian. lib. 1. c. 27. pag. Tom. I. de Ind. jure.*

gin. 164. ubi resolvit, t restitutionem alienarum rerum non esse faciendam; quando per eam consequerentur maxima damna publica, ob idque non esse facile damnandos Reges, qui tenent aliqua aliena, etiamsi scirent non esse sua; modò probabiliter scirent, eorum restitutionem consequutura gravissima suorum regnorum incommoda.

Cujus doctrinae argumento t idem Navarr. in 28 *comment. ad text. in cap. cum minister 23. q. 1.* ubi tractat de finibus humanorum actuum, in epistola, quam huic tractatui præmisit ad Ducem Alburquensem, *versic. Ad primum igitur, pagin. 368.* defendit retentionem Regni Navarre, quod nunc etiam nostri Reges Catholici possident; nam per restitutionem præfati Regni, certum est (inquit) apertum iri ostium Gallis, inferendi maxima damna in alia Regna Hispania per montes Pyrenæos; ut interim alios titulos illius Regni obtinendi omittamus, de quibus egimus *supra* lib. 2. cap. 20. num. 63. & seqq.

Et t in terminis retentionis hujus Novi Orbis, eadem doctrina & consideratione utuntur Episcopus Chiapensis d. *tractatu comprobat, fol. 30.* Magister Victor. in *dict. relectione 2. de Indis insularis ad finem*: Acost. *dict. lib. 2. de procuranda Indorum salute, cap. 11. pag. 252. & lib. 3. cap. 3. pag. 286.* Joann. Martenz. *dict. lib. 1. de moderat. Reg. Peru, cap. 2.* ubi refert, se hoc larius probasse in *Stylo Cancellaria tit. 1. præminent. 17. declarat. 9. §. 1. glossa 1. num. 33.* & Joan. Boter. in *relation. universal. part. 4. lib. 2. ex pag. 65. ad 77.* Ubi adeo securè hanc retentionem probat, ut addat, posse hodiè Reges Hispania easdem Indiarum provincias, si forte rebellarent, vel antiquos, aut alios novos dominos proclamarent, aperto Marte debellare.

Quibus consentiunt, de retentione Indiarum Orientalium loquentes: Rebelle de *obligationibus justitie, 2. par. lib. 18. quest. 23. num. 26. ad finem*: & novissimus Freit. de *just. Imper. Asiatic. cap. 13. num. 46. & sequentibus*; ubi probat, Principes supremos, qui bona fide rem possidere coepere, & à fortiori illorum successores, non teneri eam dimittere, & se ipsos spoliare, aut consortium pati, vel in arbitros consentire, tamen res dubia sit; quin potius gravissimè eo in casu peccare quemcumque alium Principem; qui contra talem possessorem arma moveret, & ad damna resarcienda teneri, cum melior sit conditio possidentis, ut resolvunt Victor. de *jure belli, num. 27. & 30.* Molina de *justitia & jure, tractat. 2. disputat. 103. versic. In primo, & versic. Quare*: Vasq. 11. 2. tom. 1. *disputat. 64. cap. 3. d. num. 11.* Salas in eadem 1. 2. tom. 1. *tractat. 8. disputat. unic. num. 121. & 132.* & Anton. Perez in *Laurea Salmantina, certam. 10. num. 105. cum seqq.*

Pro quibus ego expendo t celebrem textum 30 in *cap. 1. 23. quest. 8.* ubi in eadem materia retentionis rerum alienarum t multa tolerari inquit 34 Divus Augustinus, qua corrigi, vel puniri non possunt: quod alio in proposito dixit Pelagius Papa in *cap. pudendo 33. 24. quest. 1.* Et aridet Æmilii Probi t sententia, quam ad explicationem textus in *cap. ultim. de restitut. spoliator.* expendit Cujacius *ibidem*, qui de bello civili ad

versus Lepidum scribens; ait: Ea, que hostes sibi invicem eriperent, licet male capta sint, jure tamen eorum repetitionem non esse, quia civitate jam sedata, & composita, & re lab-factata, ex pediret Republica, quasi agræ & saucia requiescere quomodocumque, ne vulnere curatione ipsa rescindantur. Et melius ac congruentius locus alter Divi Augustini lib. 3. de Civitate Dei, ca- 33 pit. 24. ubi loquens de lege Agraria, inquit, quod fuit initium civilium bellorum & seditionum: Volebant enim Gracchi legibus Agrariis agros populo dividere, quos nobilitas perperam possidebat, sed eis tam vetustam iniquitatem au- dere convellere periculosissimum, imò verò, ut ipsa res docuit perniciosissimum fuit. Neque enim legibus, & ordine potestatum, sed turbis, armo- rumque conflietibus nobiles, ignobilesque necaban- tur.

34 Quo loco, & exemplo motus f eruditiss. Fr. Alphonsus a Castro in quodam consilio manus- crito, quod circa conservandas, vel tollendas commendas Indorum in Anglia edidit die 13. mensis Nòvembri anno 1558. ad instantiam Imper. Caroli V. defendit, prædictas commendas, quamvis aliqua damna generasse dicerentur, con- servandas, & tolerandas esse: quinimò & vendi, & perpetuari posse, si Hispaniæ Regibus id utile videretur, ex traditis à D. Thoma in opusculo 21. ad Ducissam Brabantie. De quo articulo alibi plenius agemus.

35 Et plane nemo non videt, f quam absurdum esset, si Hispani, qui hodiè inter Indos commo- rantur, illis parentent, eorumque gubernationi subjecerentur; qualiaque & quanta damna & in- commoda sequerentur, si Catholici Reges nos- tri has novi Orbis provincias desererent, que eis magni steterunt, ut inquit Anton. de Herrera in his. gener. Ind. decad. 3. lib. 8. cap. 4. pag. 299. & in quibus insigni, & indesinenti eorundem Regum cura, ac pietate, tot infidelium myriades ad Christi fidem, & Apostolicæ Romanæ Ec- clesiæ obsequium deductæ sunt, & quotidie de- ducuntur, ut latè ostendimus supra lib. 1. cap. ultim. ex num. 99. & lib. 2. cap. 4. num. 17. Un- de magis securè procedit prædicta opinio, que ejusdem Orbis recensionem justificat, & restitu- tionem excusat. Nam f bona inferioris ordinis notabili bonorum etiam temporalium superioris ordinis, ut egregiè resolvunt, & exemplis illus- trant Cajetan. in 2. 2. quest. 62. art. 6. Navarr. in Manuali, cap. 17. num. 56. & 89. Sot. de jus- titia, & jure, lib. 4. quest. 6. art. 3. & quest. 7. tit. 2. & alii, quos refert & sequitur Ferdinand. Reb. de obligat. justitie, lib. 4. quest. 13. Undè

37 f multò magis idem probandum est, ubi imminet jactura, & periculum bonorum spiritualium, Religionis scilicet, cujus consideratio summa esse debet, l. sunt persone 43. ff. de Relig. & sumpt. funer. ibi: Nam summam esse rationem, que pro Religione facit, cum aliis, que ad ejus illustra- tionem congerit Marcus Mantua in Bæchiridione rerum singularium, cap. 244. & Joan. Baptista Valenzuela, in monit. contra Venetos, 1. part. n. 15. 38 Et f salutis animarum, que cunctis rebus præponderat, cap. præcipimus 12. quest. 1. f l. sancimus 17. in fine, C. de sacrosanctis Ecclesiis, ibi;

Quoniam non absurdum est, animas hominum qui- buscumque vasis, vel vestimentis præferri. Quo loci Accursius Animas, pro animatis corporibus, non male juxta subjectam materiam exponit. Sed nihil vetat, etiam de spiritibus intelligere, prout facit Felinus, plura similia, que pro animarum favore, ac salute constituta reperiuntur, enume- rans in cap. in præsentia, q. 4. de probation. Abb. cons. 63. lib. 1. Socin. cons. 39. colum. penult. lib. 2. & latè Catellan. Cotta omnino videndus in me- morab. juris, verb. Anima, & Cardin. Tusch. eo- dem verb. conclus. 333.

CAPUT VI.

Reges nostros piè semper, & sanctè ea omnia or- dinasse, que in detegendis, & convertendis In- dis fieri conveniebat, & excessus, atque injurias à Ducibus, & militibus irrogatas, nihil eorum pietati, & justificationi nocere.

SUMMARIUM.

- 1 Auctor quid in hoc opere ultra alios præstiterit, erudi- torum judicio relinquat.
- 2 Invidi, & voratores Indiarum retentionem mordent, quorum calamitas referuntur, & refelluntur, Et num. sequentibus.
- 3 Initium cupiditatis rei semper inspicit solet.
- 4 Fundamentum, ubi est errorum, aut vitiosum, om- nia corrumpit.
- 5 Cupiditatis vitium, non religionis zelum Hispanos ad Novum Orbem perducisse aliqui cavillantur.
- 6 Cupiditas est omnium malorum radix juxta sententiam D. Pauli. 1. ad Timoth. 6.
- 7 Hispanorum avaritie, & cupiditatis initio detectio- nis Indiarum, aliqua exempla referuntur.
- 8 Aurum esse Hispanorum Deum, Indi existimant, & de festis ei hac de causa à quodam Regulo Cube factis.
- 9 Encisus Bacchalaris aurum in provincia Dariensis re- tibus piscari publicavit.
- 10 Zenu in fluvio auri glebe gallinacei ovi magnitudinis retibus expicari solent.
- 11 Divitias Novi Orbis nimis extollit Majolus.
- 12 Atabaliba Peruianorum Imperator immensas divitias pro sua libertate promisit.
- 13 Hispanis accomodari potest, quod olim Tit. Livius de Romanis in Africam trajicientibus, scriptum reli- quit.
- 14 Seneca elegans locus refertur, & ad Hispanorum in Orbem Novum adventum accommodatur.
- 15 Charitas aurum optimum, Dei verbum argentum præ- tantissimum.
- 16 Hispanos milites divitiarum desiderio in expeditionibus Indicis permoveri, mirandum non est.
- 17 Pecunia obediunt omnia.
- 18 Aurum omnia scindit, & superat.
- 19 Aurum bella, & alia plura scelera, & damna in mun- dum invenit, ex Virgil. & aliis Poëtis.
- 20 Pax non potest placere iis, quibus inmodica cupidi- tas est.
- 21 Hispani propter auri cupiditatem crudeliter Indos trac- tasse, ac fere deesse dicuntur.
- 22 Damna, & injurias Indis ab Hispanis illatas qui re- censeant, & succenseant.
- 23 Christiani, etiam cum justis bellis operam navant, mites & temperati esse debent.
- 24 Clementis Alexand. elegans locus ad suadendam Chris- tianorum mansuetudinem ponderatur.
- 25 Auctor non intendit absoluisse excessus, & tur- bines bellorum olim Indis illatorum.
- 26 Peccatum si quid fuit in primis ad Indos expeditioni- bus, Regibus nostris imputari non debet.

- 27 Reges Catholicos Hispaniæ semper piè, ac providè ea omnia ordinasse, que ad bonam conversionem, & tractationem Indorum conveniebant, multis ostenditur.
- 28 Christophoro Columbo quid primum Reges Catholici circa Indorum curam dederint in mandatis.
- 29 Nicolaus de Ovando summè injungitur à Regibus Catho- licis cura conversionis, & bonæ tractationis In- dorum.
- 30 Clausula testamenti Elizabethæ Regine Catholice de Indorum conversione, & ratione enisè agens, re- fertur.
- 31 Carolus V. Imperator Licentiaro Figueroe, & aliis plu- rimis Indorum causas, & patrocinium commen- davit.
- 32 Ferdinando Cortesio multum pacifica Indorum conver- sio, & tutela precipitur.
- 33 Schedula, & instructiones plures remittit congerantur de cura conversionis, & defensionis Indorum multa piè, & utiliter præcipiunt.
- 34 Schedula quadam Philippi II. refertur, que injurias Indis illatas graviter dolet, & à Regum nostrorum mente, & voluntate valde alienas esse de- monstrat.
- 35 Schedula Regis Philippi III. expendantur, que In- dorum prædicationem omnino Evangelico modo fieri jubent.
- 36 Reges nostros ab injuriis Indis illatis plures auctores excusant.
- 37 Leges quantumvis justæ improborum temeritate vio- lantur.
- 38 Damna omnia Indis illata, insolentia, & avaritie militum tribuit Joan. Boterus, cujus verba refe- runtur.
- 39 Consilium Regium Indiarum semper Indorum damnis, & oppressionibus obviam ire curavit.
- 40 Leges, & præcepta Regum, ubi illi longè absunt, facile contemuntur. Et hoc in Indis contigisse ex Emman. Roder. Acosta, & aliis, quorum verba referuntur.
- 41 Lusitanorum Regum sanctas ordinationes quatit, & quare in Indis Orientalibus elusas fuisse tradit Masfius.
- 42 Bulla semper plura damna, & calamitates adducunt.
- 43 Milites dixi pui esse possunt.
- 44 Leges inter arma non exaudiuntur.
- 45 Arma non servant modum, ex Seneca.
- 46 Bellum, & ejus damna multoties cohibere non potest Princeps ipse, qui illud incipit, Ex Sallust.
- 47 Michaelis Hospitalis elegantia carmina de damnis bel- lorum adducuntur.
- 48 Victi semper solent à victoribus calcari, & spoliari.
- 49 Militaris disciplina à Romanis maxime observabatur.
- 50 Lex postliminium, §. filius, ff. de captivis, illus- tratur.
- 51 Romani milites non solum hostibus, verum & sociis, ac confederatis multa damna, & injurias infe- rebant.
- 52 Procopii elegans locus expenditur de excessibus militum Romanorum.
- 53 Miseri, & pauperes semper potentiorum injuriis, & spoliis subjacent, ex Juvenali.
- 54 Ludovici XII. Gallie Regis apophthema refertur.
- 55 Ferdin. Davalos Marchio Piccaria milites, Marti si- mul & Christo servire, difficile reputabat.
- 56 Milites Hispani in Indis aliquando justis ex causis in Barbaros severunt.
- 57 Hispani à multis auctoribus excusantur de crudelitati- bus, quas olim in Indos exercuisse dicuntur.
- 58 Thomæ Bocii elegantissima verba referuntur, pro ex- cusanda Hispanorum adversus aliquos Indos as- peritate.
- 59 Christophori Columbi cum Fr. Builo Castellano contio- tio super modo, quo Indos adigi conveniebat.
- 60 Milites Hispani, quibus rationibus suam adversus In- dos severitatem excusare solebant.
- 61 Theodori de Bry notabilia verba referuntur, quibus Hispanorum excessus excusant.

- 62 Nationes omnes multa quotidie peccata propter avari- tiam committunt, præsertim in militariibus expedi- tionibus.
- 63 Indorum plurimi non ob severitatem Hispanorum, sed pe- siferis morbis, & aliis variis variis perierunt.
- 64 Peruianorum Indorum magna pars variolarum lue mi- serè perit.
- 65 Novæ Hispaniæ Indi magna ex parte duabus pestibus consumpti sunt.
- 66 Deus occulto suo judicio Indos variis calamitatibus af- flixit.
- 67 Indos brevi prorsus absumendos esse quidam vaticina- bantur.
- 68 Indorum pro salute, & conservatione que statuitur, non plerumque nociva esse solent, quod eorum pec- catis aliqui tribuunt.
- 69 Romane urbis in excidio sub Alarico, multa contigisse narrat Sozomenus, Indorum vastationi similia.
- 70 Indos quantumvis malos & tyrannos eius rabus spoliari non potuisse, multi asseverant.
- 71 Rex alterius etiam si quis à prædone capiat, legitimus ejus dominus non efficitur.
- 72 Pontificis concessionis titulum hæretici in dubium ve- licare nituntur.
- 73 Pape auctoritas non potest peccatum permittere, neque ab eo excusare.
- 74 Finis bonus solus non facit actum bonum, si per media illicita procedatur.
- 75 Peccare quis potest faciendo bona intentione rem licet- iam, que tibi non competit, aut in ea excedendo.
- 76 Excessus punitur, etiam si aliis actus esset per- missus.
- 77 Mandatum vel permittens delictum fieri, illud facere videtur, etiam si mandatarius excedat.
- 78 Eventus regulariter tribui solet causæ proxime, & immediata, & quando hoc fallat.
- 79 Actus non tribuitur, exequenti, sed ordinanti.
- 80 Dominus teneri solet de factis, & delictis famulorum, & ministrorum, quos aliqui negotio proposuit, maxi- me si viles sint, Et num. 83. & 107.
- 81 Magnates non excusantur à restitutione damnorum, que famuli inferunt, eorum potentia confisi.
- 82 Damni occasionem dant etiam ex levissima causa, ad damnum tenentur.
- 83 Dominus ex delicto servi non allegat ignorantiam.
- 84 Damnum debet refici ab iis, quorum contumplatione causatur.
- 85 Bello imprudenter illato, que obligationes oriuntur, remittit.
- 86 Ratum qui habet delictum, vel excessum ab aliis com- missum qualiter tenentur.
- 87 Nobiles, qui in suo famularu, vel satellitio habent homines scelerosos, ex delictis eorum tenentur.
- 88 Militer si aliquid damnum popularibus faciunt, Ma- gister militum illud reficere debet.
- 89 Princeps graviter punire debet milites, qui absque ejus licentia bella, vel damna inferunt.
- 90 Majestatis læsæ tenentur, qui sine licentia Principis bellum movent, & etiam in hostes & alienos grata- tur.
- 91 Regum nostrorum justitia à calamitibus hæreticorum fa- cile vincitur.
- 92 Finis sanctus, & redus ubi consequitur, non multum curare solent de mediis, Et num. 97.
- 93 Principia in omni negotio longè absunt à perfectione.
- 94 Incrementa regulariter habere non solent, que illicitè incipiunt.
- 95 Principia sinistra sæpè ad felices exitus perveniunt.
- 96 Operis deformitas non attenditur, quando fuit recta intentio, & finis operantis.
- 97 Finis facti consideratur potius quàm modus ducens ad finem.
- 98 Finis contemplatione omne agens operatur, & dicitur causa causarum.
- 99 Novi Orbis in acquisitione multa multi sanctè & reli- giosè operati sunt.
- 100 Malorum interventio bonis aliorum operibus nocere non debet.
- 101 Ministri Dei esse solent, etiam qui mali sunt.